

Thomas a Kempis en de Moderne Devotie

Info verzameld door Michel Goeman

Enkele maanden geleden verscheen het boek 'De Moderne Devotie: spiritualiteit en cultuur vanaf de late Middeleeuwen' bij uitgeverij WBOOKS uit Zwolle (prijs = 24.95 euro). In het boek brengen 46 auteurs de religieuze en culturele rijkdom én de geografische reikwijdte van de Moderne Devotie onder de aandacht.

Hoofdstuk 95 is gewijd aan het Engels Klooster in Brugge, het klooster waar we gastvrij onthaald werden tijdens de nieuwjaarswandelingen van 19 en 26 januari 2019. Het Monasterium van Nazareth (= het Engels Klooster) maakt immers deel uit van de vrouwelijke tak van de Congregatie van Windesheim in de Orde van de Reguliere Kanunnikessen van Sint-Augustinus. Het geestelijk erfgoed van de 'Devotia Moderna' wordt er levendig gehouden.

Geert Grote

De Moderne Devotie is een beweging van innerlijke vernieuwing die aan het eind van de veertiende eeuw ontstond. Grondlegger van de beweging was **Geert Grote**.

portret van Geert Grote op de gevel van de voormalige Latijnse School in Deventer

Hij was een charismatisch leider die zich na een ernstige ziekte bekeerde en furor maakte als rondreizend prediker. Hij benadrukte de persoonlijke verantwoordelijkheid van elke gelovige voor de kerk als lichaam van Christus. Daartoe bevorderde hij nieuwe vormen van christelijk gemeenschapsleven, gezonde boekcultuur, hervorming van het middelbaar onderwijs en deelname aan de

kerkelijke getijden door leken. Hij bestreed het verhandelen van geestelijke ambten, overtreding van het celibaat, eigen bezit van kloosterlingen, misbruik van aflaten en collecten én onkunde van zielzorgers en opvoeders.

Geert Grote stierf in 1384 in Deventer, amper 44 jaar oud. Ondanks zijn korte leven, heeft Geert Grote een indrukwekkende erfenis nagelaten. Na zijn dood zetten zijn vrienden en volgelingen zijn werk verder. De Moderne Devotie werd een van de meest invloedrijke initiatieven uit de geschiedenis van de Nederlanden.

Geert Grote temidden van zijn leerlingen

De Moderne Devotie

De Moderne Devotie kende drie hoofdvormen. Ten eerste semireligieuzen met huisgewoonten, zoals de Broeders en Zusters van het Gemene Leven. Daarnaast semireligieuzen met de Derde orderegel van Franciscus, zoals tertianen en tertiarissen. En ten slotte kloosterlingen met de regel van Augustinus, zoals reguliere kanunniken en kanunnikessen.

Geografisch overspande de Moderne Devotie de Nederlanden tot in Noord-Frankrijk en Duitsland tot in Denemarken, Polen en Zwitserland. Zij was de krachtigste onder de Europese reformbewegingen in de vijftiende

eeuw en had grote invloed op de benedictijnen, de cisterciënzers, de franciscanen, de dominicanen, de kruisheren enz. De Moderne Devotie en de internaten en scholen van de Broeders van het Gemene Leven hebben veel invloed uitgeoefend op het denken in de 15de en 16de eeuw. Zo woonde en leerde Erasmus bij de broeders in Deventer en 's-Hertogenbosch. Adriaan Boeyens, de latere paus Adrianus IV, volgde de opleiding in Zwolle. Luther volgde onderwijs bij de broeders in Maagdenburg. Ook Jeroen Bosch werd door de Moderne Devotie beïnvloed.

Thomas a Kempis

Hoogtepunt van de omvangrijke literatuur van de Moderne Devotie is het boek 'Over de navolging van Christus' (= 'De imitatione Christi') van Thomas a Kempis (Kempen ca. 1380 – Zwolle, 25 juli 1471).

Thomas a Kempis werd geboren in het Rijnlandse stadje Kempen, nabij Venlo en Krefeld. Hij was de zoon van Jan en Gertrude Hemerken. Zoals kan worden opgemaakt uit zijn achternaam, die 'hamertje' betekent, verdiende zijn vader waarschijnlijk de kost als smid of zilversmid.

In 1392 reisde Thomas in het voetspoor van zijn oudere broer Johannes naar Deventer. Daar kwam hij onder de hoede van Florens Radewijns, een vriend van zijn broer en een volgeling van de inmiddels overleden Geert Grote. Thomas verbleef er in het Domus Pauperum, het armejongenshuis van de Broeders van het Gemene Leven. Aan de Latijnse school die nauw verbonden was met de plaatselijke Lebuïnuskerk, kreeg hij een gedegen opleiding in de geest van de Moderne Devotie. Tijdens zijn studies bleek hij al heel

vaardig in het kopiëren van religieuze geschriften. Hij schreef ze niet alleen over, maar hij probeerde ze tegelijkertijd ook te onthouden. Thomas a Kempis verbleef uiteindelijk zeven jaar in Deventer.

In 1399 trad hij als novice in in het Agnietenklooster op de Nemelerberg bij Zwolle, waar zijn broer prior was. Hij werd tot priester gewijd in 1413 of 1414 en werd er een eerste keer subprior in 1425.

Thomas a Kempis behoorde tot de school van mystici die verspreid waren langs de Rijn, van Zwitserland tot Straatsburg, Keulen en in de Nederlanden. Hij leidde een rustig leven. Hij verdeelde zijn tijd tussen devotieoefeningen, schrijven en kopiëren. Het schijnt dat de uitdrukking 'met een boekje in een hoekje' van hem afkomstig is; in elk geval was deze zeker op hem van toepassing.

Hij ontpopte zich als een buitengewoon productieve schrijver. Hij kopieerde de Bijbel zeker vier keer en schreef ook zelf talrijke devotieele werken in het Latijn: traktaten, meditaties, brieven en preken. Rond 1420 begon hij met het verzamelen van inspirerende teksten en invallen, die hij noteerde in een opschriftboekje of 'rapiarium'. Gaandeweg werd dit de basis van zijn boek 'De imitatione Christi'.

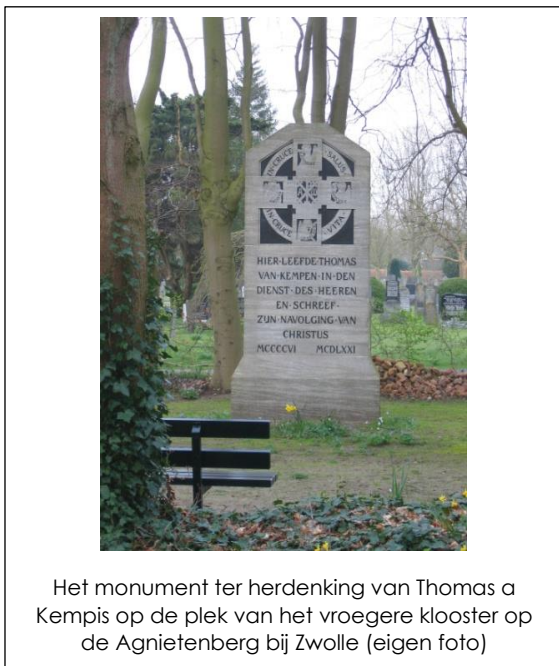

Het manuscript van De Imitatione Christi.
Koninklijke Bibliotheek, Brussel.

Het werd zijn bekendste boek. Twintig jaar lang bewerkte hij zijn notities tot een samenhangend geheel, dat nog het best kan omschreven worden als 'een gids voor de geestelijke weg'. De lezer wordt geleerd hoe hij afstand moet doen van wereldlijke bezittingen, ambities en geneugten. De rode draad in het boek, dat uit vier delen bestaat, is het navolgen van het leven en lijden van Christus om zodoende tot een persoonlijke relatie met God te komen. Het werk werd over heel West-Europa verspreid en honderden keren herdrukt; het was na de Bijbel het meest verspreide boek van de late

middeleeuwen. Behalve miljoenen christenen beïnvloedde 'De imitatione Christi' belangrijke denkers als Erasmus en Thomas More.

Thomas a Kempis stierf op 25 juli 1471 in het klooster op de Agnietenberg, waar hij ook werd begraven. In 1674 werden zijn stoffelijke resten in een houten reliekschrijn geplaatst en overgebracht naar het naburige Zwolle. Sinds 2006 bevindt het schrijn zich in de basiliek van Onze-Lieve-Vrouw-Tenhemelopneming aan de Ossenmarkt in Zwolle. Op de plek van het vroegere klooster op de Agnietenberg werd in 1919 een monument opgericht ter herdenking van Thomas a Kempis en zijn beroemde boek.

Het monument ter herdenking van Thomas a Kempis op de plek van het vroegere klooster op de Agnietenberg bij Zwolle (eigen foto)

Sporen van de Moderne Devotie in Brugge

Heel wat oude stichtingen van regulieren en regularissen in het Brugse zijn vroeg of laat in contact gekomen met de Moderne Devotie en de zgn. Congregatie van Windesheim. Enkele voorbeelden: het kartuizerinnenklooster Sint-Anna-ter-Woestijne, het verdwenen mannenklooster Nazareth te Damme, het vrouwenklooster in het Hof van Sint-Pol langs de Lange Rei, de Sint-Trudoabdij, het verdwenen klooster van Bethanië in de Carmerstraat, de Eekhoutabdij en uiteraard het Monasterium van Nazareth (= het Engels Klooster) in de Carmerstraat.

Bronnen

Boeken

- Anna Dlabačová en Rijcklof Hofman (dir.), *De Moderne Devotie. Spiritualiteit en cultuur vanaf de late Middeleeuwen*, W Books, 2018, 272

p., 150 ill., 22 x 24 cm. ISBN : 9789462582958.

- Noël GEIRNAERT, *Sporen van Windesheimse invloed in en rond het laatmiddeleeuwse Brugge in Serta Devota in Memoriam Guillelmi Lourdaux - Pars Prior - Devotio Windeshemensis*. Leuven: University Press, 1992, 452 p., ill. ISBN 90 6186 463 1
- Feico HOEKSTRA, *Moderne Devotie. Terug naar de bron met Geert Grote (1340 - 1384) & Thomas a Kempis (ca. 1380 - 1471)*. Zwolle: WBooks, 2011, 128 p., ill., met bibliografie. ISBN 978 90 400 7841 2
- Jan TEN HOVE, *Geschiedenis van Zwolle*. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2005, 688 p., ill., met bibliografie. ISBN 90 400 9050 5
- Chris WEYMEIS, *Brugge Van Academiestraat tot Zwijnstraat - geschiedenis van de straten in de binnenstad, deel 1: A-D*. Stroud, Gloucestershire: Tempus - The History Press, 2011, 128 p., ill. , zonder bibliografie. ISBN 978-1-84588-660-8

Artikels uit kranten en tijdschriften

- Yvonne DE HAAN, *Kunst en religie duiden het leven*. De Stentor (Zwolse Courant), maandag 17 oktober 2011, p. 1.
- Frans EBELTJES, *Samenwerking Zwolle en Deventer rond Moderne Devotie*. De Stentor (Zwolse Courant), vrijdag 8 juli 2011, p. 30.
- Marion GROENEWOUD, *Dichter bij Christus*. De Stentor (Zwolse Courant), zaterdag 8 oktober 2011, p. 7.
- Janske MOLLEN, *Deventer en Zwolle slaan handen ineen*. De Stentor (Zwolse Courant), maandag 17 oktober 2011, p. 13.